בס"ד

לשונות הגאולה

1. שמות ו'

לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי
אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים
גְּדֹלִים׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃
וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃

2. שמות א'

וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃
וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־
עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃

3. נצי"ב שמות ו'

לכן אמר לבני ישראל · כל הענין עד לבסוף ונתתי אותה לכם מורשה, שיבואר שכמו שיחל מעתה לעסוק ביציאת מצרים בכמה פרטים ולשונות של גאולה כאשר יבואר, והוא התכלית להביא אל הארץ מקום מיוחד להשגחה פרטית, כך יהיה למורשה לדורות אפילו כשתצאו ממנה כאשר יבואר עוד בזה המקרא, וזהו בכלל אמירה זו לבני ישראל.

אני ה' · כח כל הכחות שיש בעולם והיינו מהוה הכל: **והוצאתי אתכם וגו'** · ביאר ארבע לשונות של גאולה, שידוע שקבעו חז"ל נגדם ארבעה כוסות של יין. ויש להסביר ענין ד' לשונות, וגם הנה יפה הקשה במרדכי פ' ע"פ למה זה קבעו ארבעה כוסות של יין ולא ארבעה מיני לחם או בשר וכדומה. והנה תניא בע"פ דף קי"ח ת"ר כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול, והובא נוסחא זו ברי"ף ורמב"ם וש"ע שמצוה לעשות כוס ה' ואינו לעיכובא, והוא פלא ממ"נ או כי צריך להיות חובה או לא יבוא כלל, אבל הענין, דמושכל פשוט הוא שא"א לצייר שיהא איש המוני שהוא כעבד כנעני עומד בעבודת חומר ולבנים, ועלה במשך מועט למעלת ישראל, ראוי לעמוד במעמד הר סיני לקבל התורה במורא גדול של גלוי שכינה, וע"כ נדרש להעלות דעתו ושכלו של האדם לאט לאט, וכך היה בישראל שהיו מגושמים בצורה ובדעת ונתעלו במשך מועט עד שהגיעו להר סיני, והיינו ד' לשונות של גאולה, מתחלה **והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים** · שהוא עסק חומר ולבנים שיצאו מזה משעה שהגיעו למכת ערוב כמו שיבואר להלן ח' כ"ח, ועדיין היו בחזקת משועבדים לעבודות עד שהגיעו למכת ברד שאז החל להוקיר את ישראל, כמו שיבואר להלן ט' ל"ה, וע"ז כתיב **והצלתי אתכם מעבודתם** · הרי נתעלו עוד נפשם ודעתם לשבת, ועדיין היו תחת משרת המלוכה ודעת המלך עליהם, ובמכת בכורות הגיעו למעלת בני חורין, ע"ז כתיב **וגאלתי וגו'** · אח"כ העלה אותם הקב"ה למעלת **ולקחתי אתכם לי לעם וגו'** · וזה היה בשעת מתן תורה שנכרת ברית בין הקב"ה וישראל, וקבעו לזכרון ארבעה כוסות, כאשר שאין דבר מאכל ומשקה משנה תואר פניו ודעתו של אדם כמו שתיית יין המשמח לב ומטיב גהה, ובזה יבואר יפה ענין כוס חמישי להלן במקרא הסמוך:

וידעתם כי אני ה' · הוא הבטחה אחרת, ולשון חמישי של מעלה, שכל כך תעלו בדעת עד שתגיעו למדרגה של וידעתם, היינו דבקות ודעת אלהים, וכיב"ז מתפרש להלן ט"ז ו'. והדבר מובן שיהיה בזמן מאוחר ממדרגה הקודמת, כמו הלשונות הקודמים, שלא היו ג"כ בשעה אחת אלא בזה אחר זה, והיה זה משעת מתן תורה ואילך (ב). וראוי לדעת שהבטחה זו אין הפי' שיהיה כל ישראל בזה הבחינה, דזה א"א שיתנהג אומה שכל אנשיה יהיו משוקעים בדעת אלהים, אלא הפי' שיהיה בכם הרבה אנשי מעלה, ובריש ס' ויקרא ביארנו ע"פ מ"ר דעל אלה אנשי מעלה כתיב אדם אחד מאלף מצאתי. והיינו שביארנו ענין ד' כוסות שנשתנו כל ישראל בצורתם ובדעתם מכאשר היו, בד' מדרגות, אבל יש עוד כוס חמישי נגד זה הלשון של וידעתם וגו', [בס' הזכות להראב"ד כ' שהוא המקרא והבאתי וגו', ולא נראה], ובאשר אין חובה לכל ישראל להגיע לזה המדרגה, ע"כ זה הכוס הוא מצוה ולא חובה, ועי' מש"כ להלן ט"ז ו': **מתחת סבלות מצרים** · הפלא היותר גדול שיגיע אדם שהיה תחת סבלות בחומר ולבנים מתעלה כ"כ עד שהגיע לדעת ה'. וזהו דבר המגיד וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, פי' אות הוא שהוא משובח, ומש"ה מרגיש יותר: (ח) **ונתתי אתה לכם מורשה** · לא לשעה שאתם תהיו בה לבד, אלא אפילו בשעה שאתם גולים ממנה הרי הוא שלכם, וכמו שאדם הפורש מנחלה ירושת אבותיו לעולם דעתו עליה ומשים לב שלא לשכוח הליכות אותה אחוזה, אולי יזכהו ה' לשוב אליה, כך א"י היא לנו מורשה לעד, וכמו שאמר ירמיה הנביא (לא כ) הציבי לך ציונים וגו', ועי' להלן ל"ב י"ג בפי' ונחלו לעולם. ובזה נכלל הברית אשר לארץ כי ישא השגחתו בפרטית עליה, אפילו בשעה שאנו גולים, הליכות ארץ ישראל וברית שלה למורשה לנו.

4. נצי"ב שמות א' יג'-יד'

בני ישראל בפרך · נתכוונו להעביד את החשובים שבישראל בעבודה, וזה היה מפרך את גופם שלא נסו בעבודה כלל, וגם היה משפיל נפשם וכבודם: (יד) **וימררו את חייהם וגו'** · אחר שהחלו להשתעבד בגדולי וחשובי הערך באיזו עבודה, הוסיפו עוד למרר חייהם בעבודות נבזות וקשות, כמו בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, שהם עבודת האיכרים ואינם נעשים כלל ע"י גדולי הערך: **את כל עבודתם וגו'** · איזו עבודה שעשו בהם לא היה כפי הראוי לאותה עבודה אפילו להדיוטים, אלא רק **בפרך** · דאפילו הדיוטים שהעבודה טובה להם, מ"מ היה אופן עבודתם מפרך גופם ודעתם. וכל זה היה כדי להמעיט שכלם וכחם הפנימי

5. שמות ב'

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים׃

6. נצי"ב שמות ב' כה'

וידע אלהים · פקד עתה דבר הבנים. וכתיב שם עוד ואת לחצנו זו הדחק כמש"כ וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם, והענין שידוע דדירה מרווחת מרחיב דעתו של אדם וכן להיפך דירה דחוקה והרבה בני אדם ביחד משפיל דעתו של אדם, והיה פרעה משתדל להשפיל דעתם של ישראל, והיה לוחץ אותם במקום אחד, וגם על זה לא היו צועקין כלל כי מי שדעתו שפלה אינו משכיל ומבין אשר אפשר היה לו להיות דעתו גבוהה, אבל הקב"ה ראה וידע מזה וגם ע"ז כתיב וידע אלהים, ידע כח בני ישראל שהם בעלי דעת ועם חכם ונבון, אלא פרעה לוחץ אותם והדוחק ועניות מבול דעתן.

7. שמות ד' ל"א

וַיַּאֲמֵן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם [illegible]

8. נצי"ב שמות ד' ל"א

כי פקד וגו' · להוציאם לחרות: **וכי ראה את ענים** · להנקם על עינוייהם: **ויקדו וישתחוו** · על הגאולה ועל הנקמה.

9. שמות ג'

וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי
אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי
נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו׃ וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם
וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־
רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם׃

10. נצי"ב שמות ג' ט'

ועתה הנה צעקת וגו' · לשעה זו אינני בא להושיעם מנאקתם על מכאוביו, וגם אינני בא לראות ולפקוד על פרישות ד"א ולא על עון הבנים שהפילו ביאור שראיתי, כי זה נמשך בעונשי המכות ועל הים, שיהיה אחר איזה משך, אבל לשעה זו באה אלי צעקת בני ישראל בתפלה לאלהי אבותיהם, מה יהיה תכלית השעבוד, עתה הנני לבשר להם שיהיה להם אחרית טובה: **וגם ראיתי את הלחץ וגו'** · היינו במה שבזה משפילים דעתם ונפשם, זה ראיתי ברגע זה, ובמה שיבא משה ויבשר להם כי הישועה קרובה לבא, תכף ומיד ירחיב דעתם ונפשם, וכמבואר להלן ד' ל"א שהשתחוו ונתנו הודיה להקב"ה. והנה לעיל אמר תחלה ראה ראיתי וגו' ואח"כ ואת צעקתם שמעתי, וכאן אמר ה' להיפך הנה צעקת וגו' ואחר כך וגם ראיתי וגו', והיינו משום דלעיל שאמר בדרך כלל שהוא משגיח על ישראל, ע"כ מתחלה ראה את עני עמו בזמן הקודם בהפלת ולדות ובפרישות ד"א ובלחץ הדירה, ואח"כ הגיע הצעקה בזמנים המאוחרים במות פרעה ובשעת הנגישה, אבל בשעת פקידה לשעה זו הגיע להיפך, מתחלה פקד לראות תכלית לישראל, ואח"כ הרחיב דעתם במה שהודיע להם כי כן הוא ויקדו וישתחוו ·

11. שמות ז'

וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה
וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

12. נצי"ב שמות ח' כח'

, מ"מ הכביד את לבו במה שהקל מהם סבלות העבודה, כמו שמסיים **ולא שלח את העם** · ללמדנו כי השכיל פרעה שהוא נענש עבורם, וא"א להתקשות כל כך, אבל חשב שדי במה שיסיר מהם הסבלות, והכי מבואר במס' ר"ה דף י"א דשעבוד הקשה סר מישראל בחודש תשרי, ואע"ג דהמכות התחילו בניסן כדתנן במס' עדיות משפט מצרים י"ב חודש, היינו מניסן עד ניסן, אבל קושי השעבוד סר ממכת הערוב שהיה בתשרי, וכ"כ הראב"ע במקרא י"ח מצד הסברא והוא מדויק במקרא יפה כאן. וכאן נתקיים לשון הראשון והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ומש"ה ניתן הסימן דצ"ך בפ"ע ועד"ש בפ"ע, כי מעד"ש נשתנה הענין.

13. שמות ח'

וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה
אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃

14. נצי"ב שמות ט' ב'

ועודך מחזיק בם · פי' אף על גב שהיקלת השעבוד, מ"מ הרי עודך מחזיק בעבודתם ומשתעבד בהם:

15. שמות ט'

עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם

16. נצי"ב שמות ט' י"ז

עודך מסתולל בעמי · מלשון מסלה כפרש"י, אבל הכונה בזה אינו מדוקדק לפרש"י מה שאמר לבלתי שלחם, אלא הכונה בזה הוא כמש"כ לעיל, דבמכת ערוב החל פרעה להתבונן שהקב"ה פטרונם של ישראל ונוגע עלבונם, והסיר מהם סבלות הקשה ומ"מ העביד בהם, ואמר משה לעיל ב' ועודך מחזיק בם, ובמכת הדבר ראה להקל עוד ועשה מסלות חדשות איך לצאת ידי חובתו, ורק שלא לשלחם לגמרי, וזהו שאמר משה עודך מסתולל בעמי, אתה מחפש מסלות איך לעשות עמהם רק לבלתי שלחם. ובת"י עד כדון אנת מתרברב בעמי, מפרש מסתולל מלשון סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח ה'), וכ"פ הראב"ע והפרחון, והכונה שאחר שהקל הרבה מעבודת ישראל, ולא היה כדאי השעבוד אלא בשביל כבוד, להשתבח בעמים שישראל עם ה' המה עבדיו:

17. סוף וארא

וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃

18. נצי"ב שמות סוף וארא

לא שלח את בני ישראל · מכאן ואילך כתיב בני ישראל ולא את העם, ללמדנו שמאז החל להוקיר את ישראל והסיר מהם כל העבודה, וכאן נתקיים הלשון שני של גאולה והצלתי אתכם מעבודתם, והיינו דמסיים כאן **ביד משה** · דמשמעו הערה בעל פה כמש"כ בכ"מ דכתיב ביד משה, וכן כאן היו שינויים מפעולות המכות ע"פ הסימן דצ"ך עד"ש באח"ב, שהיה על המטה אשר ביד משה, דבשלשה הראשונים לא הסיר הסבלות גם כן, וממכת ערוב החל להסיר הסבלות כמש"כ לעיל, וממכת ברד הסיר העבדות לגמרי, רק שלא רצה לשלחם אלא להתנהג בהם בכבוד, וכן עתיד להיות לפני גאולה העתידה

ערוץ מאיר - הערוץ שלי ליהדות www.machonmeir.org.il